

L'occitan estandard.

Sénher President, Sénhers Presidents, Dònas e Sénhers, cars amics,

L'Institut d'Estudis Aranesi en venent Acadèmia aranesa dera Lengua Occitana, a causit d'adjúnher a l'estudi e la codificacion de l'occitan aranés l'establiment e la promocion de l'occitan estandard.

Se per los Catalans que sètz la necessitat d'un catalan estandard e son emplec non presentan gaire de dificultats, l'occitan coneis d'esitacions ligadas en bona partida a la manca d'interès dels poders politics (quand non se tracta d'ostilitat declarada) mas tanben a son istòria intèrna, e per tot dire a l'immaturitat politica de certanes occitanistas. Es d'aqueste segond punt que vos voldriái parlar.

Jos diferentas fòrmas o appellacions, la modalitat qu'apelam « estandard » es una realitat de l'occitan, despuèi l'origina de la lenga. La famosa « koïnè » dels trobadors n'es l'illustracion màger, e tanben l'omogeneïtat de la lenga administrativa e juridica, activa fins als limits del domèni occitan, en Bearn o a Niça, per de tèxtes del sègle XVII encara.

Amb la Renaissance del sègle XIX, l'idèa d'una fòrma estandard, senon lo quite nom, s'impausa a totes los qu'an consciéncia de l'unitat de la lenga d'òc, quand s'exprimiràn dins una varietat determinada. D'unes, coma Pèire Devoluy -Capolièr del Felibrige de 1901 a 1909- pensan de l'aver trobada dins la lenga de Frederic Mistral (1830-1914), promòuguda expression màger de la « lenga d'òc » per « dreit de cap d'òbra » e sostenguda per son « Dictionnaire provençal-français – lou Tresor dóu Felibrige ». D'autres planhon la supremacia d'un « dialècte » – lo provençal rodanenc - dont los particularismes son refortits per la causida d'una notacion grafica estreita e mai que mai manlevada al francés. L'exemple emblematic, prèp d'Aran, dels partidaris d'una lenga estandardizada, emparada sus l'occitan central, escrita segon l'usatge classic, es lo de Bernat Sarrieu (1875-1935). Sarrieu escriu dins lo parlar pirenèu de Luchon (en aranés !), mas pausa parallèlament, ja en 1905, la necessitat d'adoptar una « lenga d'òc generala » e definís d'un biais premonitòri los critèris de son establiment¹.

Per aquò, non es Bernat Sarrieu mas Loís Alibèrt (1884-1959) que pausa las basas de la nòrma classica de l'occitan. El meteís non emplega lo mot « estandard » (impensable alavetz) mas procedís a son instauracion per l'articulacion de tres menas de referéncias.

Ne referís primièr a la « lenga literària », que dins sa concepcion es a l'encòp la mencion d'un nivèl de lenga e lo biais de religar son empresa amb la tradicion mai exigenta inaugurada pels trobadors. Aquò li permet de sistematizar la grafia justament apelada « classica » per amor qu'eretada dels sègles ont la lenga s'escriviá segon un sistèma pròpri. De mai, la referéncia a la lenga literària justifica de restituir las fòrmas a còps abandonadas dins la lenga parlada jos l'influéncia del francés, per exemple los vèrbes en -ir passats a la primièra conjugason en -ar (« decidir » per *decidar).

¹ Bernard Sarrieu, *Une Langue d'Oc Générale* [Tribune libre (in : La TERRO D'OC – Revisto Felibrenco publicado pel Felibres de l'ESCOLO MOUNDINO, 12ème année, n° 166, avril 1905, p. 49-58 et n° 167 p. 65-71)]

La segonda referéncia es constituïda per lo sostítol rassegurant de la « gramatica occitana » : « segon los parlars lengadocians ».

Entendem lo resson de la formula famosa d'Antonin Perbòsc (1861 – 1944) que ditz l'unitat prigonda de la lenga occitana : « cent parlars que ne fan qu'un ». Subretot, la referéncia als « parlars » permet a Alibèrt de menar una dobla operacion.

- Modernizar l'apròpcha de l'occitan en s'apiejant sus la lenga viva. Los « parlars » son de plan-pè amb la lenga contemporanèa, vertadièrament usitada. S'i referir permet de resistir a la temptacion de l'arqueologia o de l'arcaïsme.
- Recentrar la codificacion de l'occitan. Lo Lengadòc d'Alibèrt, a l'encòp lòc de convergècia e foguier de difusion, es considerat comunament coma lo conservatòri de la lenga classica. Lo recors a una categoria emplegada dins la descripcion dialectologica de l'occitan non implica qu'Alibèrt vòlga far òbra de dialectològue o reduire l'ample del sieu prètzfait. Es aital que, per justificar lo recors als vèrbes classics en –ir, non manca de far referéncia a la periferia de la zòna « lengadociana » : « Los parlars septentrionals e lo provençal n'an conservat una partida. La lenga literària deu los restablir rigorosament dins lor forma tradicionala² ».

De mai, la zòna geografica del « lengadocian » d'Alibèrt es fòrça ampla : correspond a çò qu'apelariam uèi l'occitan central e aquela causida li permet de convocar tota la varietat de l'occitan.

A l'interior del « lengadocian » aital definit, la descripcion indrodotz per aquò lo « central », « en usatge en Carcassés, Bas Rasés e Lauragués »³ que non es donc central geograficament dins l'encastre del lengadocian, nimai de l'occitan, mas que fa partida dins sa classificacion del « lengadocian meridional » : lo punt de convergècia e de sintèsi entre l'occitan gascon, lo nòrd-occitan, l'occitan mejan e... lo catalan. Es par aquò que causís la notacion del grop latin -ct en -it (« fait » preferit a « fach »), comuna a l'occitan gascon, a una part màger del nòrd-occitan, al « lengadocian meridional » e... al catalan.⁴

La tresena referéncia, implicita e totun evident, es dins lo títol de son òbra fondatritz. La « Gramatica occitana » (1935) respond a la « gramàtica catalana » de Pompèu Fabra publicada quasi 20 ans abans. A l'exemple de son davancièr per lo catalan, Alibèrt enten establir l'occitan, tot l'occitan.

Cossí es estada compresa la leçon d'Alibèrt ?

Avèm d'un costat los que l'an plan seguida. Aital dins son « Mémento grammatical de l'occitan référentiel », (1974, en francés) Rodgièr Teulat escriu « Contràriament a las petitas gramaticas precedentas que se titolavan **grammaires occitanes** en ne donar que la gramatica del lengadocian (e encara pas de tot), aquesta non concernís que la varietat referenciala de nòstra lenga [...]»⁵.

Jacme Taupiac, en 1994, dins sa « gramatica occitana » - sostitolada « gramatica elementària de l'occitan estandard » es mai precís e mai nuançat quand explica dins l'avertiment que « l'occitan

² E Alibèrt d'afortir « per aquò consultar los diccionaris de l'ancian occitan o encara los diccionaris del catalan. *Gramatica occitana*, p. 97.

³ p. XX.

⁴ p. 30.

⁵ R. Teulat, *mémento grammatical de l'occitan référentiel*, cap e cap 1976, p. 2.

estandard, luènh d'èsser una fòrma farlabicada de la lenga nòstra, es una mena de sintèsi, a basa de lengadocian, de la totalitat de la lenga occitana⁶.

Dins los usatges per aquò, cal plan constatar que la concepcion de l'occitan coma lenga pluridialectala, ont los dialèctes serián desseparats los uns dels autres, coma independents, non a desaparegut. Aquela concepcion produguèt longtemps d'efeits malastroses quitament dins l'ensenhament. Aital, fins a 2010, lo programma del licèu per l'occitan trocejava la lenga en « dialèctes », amb un contengut cultural diferent per cadun, de tal biais que sortián cada annada aitant de subjèctes de bachelierat coma de pretenduts dialèctes. Uèi encara, malgrat la contribucion d'Alibèrt e los esclariments de sos continuators, aquela concepcion de la lenga es encara activa, mas d'un biais indirècte. De lingüistas, sincèrament estacats a la nocion d'occitan estandard, vòlon fargar aitant d'estandards coma i a, o coma i auria, de « dialèctes », cadun amb son vocabulari scientific... D'autres reduson l'estandard al dit « lengadocian » e, contra la causida d'Alibèrt, amb l'argument d'una centralitat geografica sense valor linguistica, justifican de privilegiar las fòrmas orientalas (« fach » al lòc de « fait »), en i ajustant de localismes diversés (carrièra → carrièira ; cercairitz...) o d'invençions (conservairitz...). D'autres enfin, al nom d'institucions oficialament dedicadas a la defensa de l'occitan, recusan l'existéncia, e la quita idèa d'un estandard per l'occitan.

La reaccion mai vigorosa a aquel desviament es menada despuèi 2008 per l'Academia Occitana⁷. Dins la dralha de Sarrieu, d'Alibèrt, de Taupiac⁸..., denòncia los que prepausan « una lenga esclatada en sèt estandards diferents, dont un, lo « lengadocian » [antialibertian], seriá l'estandard de totes. »⁹

En tot s'inscriure « dins la seguida seculara del moviment occitanista », l'Academia defend la normalizacion grafica e lexicala de la lenga socializada « en tot considerar que lo vocabulari sabent deu èsser comun a l'ensemble de las varietats [...] » e prepausa, « sus la basa de tres variacions leugièras (tipe *nuèit*; tipe *nuèch*; tipe *chantar*), un necessari occitan estandard (l'occitan de uèi) que tenga compte de l'ensemble de la lenga. »

Aquela concepcion, aquela fidelitat tanben, la parteja d'ara enlà l'Institut d'Estudis Aranesi. Vengut « Acadèmia » al sens institucional, a causit de far de l'occitan estandard l'autre domèni de son accion, al costat de l'aranés e en ligason estreita amb el.

En inaugurant la seccion « estandard » de l'IEA, avèm totes a l'esperit la necessitat d'establir e de codificar una lenga apta a l'ensenhament e a la comunicacion, obèrta sus lo mond contemporanèu, relevant d'un registre neutre, sens que i siá marcada una influéncia arcaïsanta o localista.

Luènh de voler pausar d'actes d'autoritat, mas en respectant e en perseguint l'òbra complida, avèm a far que l'occitan –estandard, comun, referencial – siá la modalitat mai aisida de la lenga per anar d'un parlar eretat cap a la lenga de comunicacion, o lo contrari, per anar de la lenga de totes cap a la riquesa - orala e a còps inscrite dins la literatura, de las varietats.

⁶ Jacme Taupiac, *Gramatica occitana, gramatica elementària de l'occitan estandard*, Institut d'Estudis Occitans, 1994, p. 5.

⁷ <http://www.academiaoccitana.eu/>

⁸ Que n'es membre. E tanben Josèp-Luís Sans-Socasau, vengut despuèi president de l'IEA-AADLO.

⁹ « Sèm opausat a aqueste projècte qu'abotirí a sèt « lengas d'òc », e destruirí las varietats del dedins (als païses de Garròs, Bladèr o Manciet los darrièrs locutors tradicionals se deurián acarar d'un costat al bearnés vengut gascon estandard e de l'autre al lengadocian oriental vengut estandard general...) »

<http://www.academiaoccitana.eu/oc/12/189/Lo-mot/Nòstres-desacòrdis>

Los academicians que fan partida de la seccion « estandard » de l'IEA qu'ai l'onor de representar aici : Patrici Pojada, Jacme Taupiac, Florian Vernet, sèm lo primièr nogal d'un grop que comptarà a tèrme dètz membres. Prenèm tota la mesura del privilègi de poder contribuïr amb nòstres companhs de la seccion « aranés » a l'avenir de la lenga occitana, dins sas doás modalitats. Sèm determinats a metre nòstre experiéncia al servici del prètzfait comun. Consideram coma l'exemple a seguir l'accion menada per l'Institut d'Estudis Catalans e vos mercejam, Sénher President, per lo vòstre acuelh e la vòstra sollicitud.
